

Leesrapport: *The Dorak Affair*, Kenneth Pearson & Patricia Connor
(Atheneum, New York, 1968)

Ward Ruyslinck

Inhoud :

In 1958 ontmoet James Mellaart, een Engels archeoloog van Nederlandse afkomst, in een trein naar Izmir (Turkije) een 18-jarig Grieks meisje, Anna Papastrati, die tot zijn verbazing een kostbare, gouden, prehistorische armband draagt. Als archeoloog 'ruikt' hij onmiddellijk een belangrijk spoor. Ondervraagd over de herkomst van het juweel, verklaart Anna dat ze bij haar thuis nog meer gelijkaardige kostbaarheden bewaart. Zij nodigt Mellaart tot een bezoek uit. In haar huis treft hij een unieke verzameling neolithische voorwerpen aan (een sierlijk bewerkte dolk, fragmenten van gouden beslag voor een houten troon, een kam, een gevest van een zwaard, een aantal halssnoeren en nog meer gouden armbanden), die bij nader onderzoek afkomstig blijken te zijn vaneen tot nog toe ongekende vindplaats in de buurt van Dorak. In een heuvel aldaar, op de zuidelijke oever van het Apolyont Meer, zouden tussen 1919 en 1922, tijdens de Turks-Griekse oorlog, bij een begin van opgravingen gedeelten zijn blootgelegd van twee koningsgraven, overblijfselen van een oude cultuur ('Yortan culture'), daterend van ca. 2500 jaar v.Chr. De ontdekking hiervan scheen Mellaart van een enorm historisch belang toe, omdat daardoor bewezen werd dat contacten hadden bestaan tussen de oudste Noord-West-Anatolische bevolking en de Egyptische dynastie ten tijde van farao Sahoere (Derde Millennium). Anna stond hem niet toe om foto's te maken van het deel van de schat van Dorak in haar bezit, maar hij mocht wel enkele schetsen ervan maken. Mellaart bracht verschillende dagen onder haar dak door en vertrok met interessant documentatiemateriaal.

Hij blijft niet bij de pakken zitten : van de Turkse autoriteiten krijgt hij vergunning om de in 1922 gestaakte, onvolledige opgravingen voort te zetten in Dorak. Samen met zijn Turkse vrouw Arlette en enkele assistenten richt hij in 1965-'66 een kleine expeditie in en legt niet alleen een nieuw gedeelte van de grafheuvel bloot, maar ontdekt analoge vindplaatsen in Hacilar en Çatal Hüyük. De laatste vindplaats is zo mogelijk nog belangrijker, vanuit archeologisch oogpunt, dan Dorak : hier ontdekt hij de oudste spiegels, het oudste aardewerk en textiel ter wereld, alsmede overblijfselen van de eerste houten vaten.

Na enige tijdmoet hij echter de werkzaamheden staken : the British Institute of Archaeology, dat de expeditie patroneert, roept hem terug naar Londen. Daarop beginnen de moeilijkheden. Even tevoren had Mellaart aan het Royal Ontario Museum te Toronto, dat de expeditie had helpen financieren, een brief gericht waarin hij zijn ergernis luchtte over de Gestapo-manieren van de Turkse opzichters en de

doorzichtige ‘spionage-methoden’ van de afgevaardigden van het Turkse ministerie. De brief was onder de ogen gekomen van een Turks archeoloog, die meteen het Turkse ‘Department of Antiquities’ gealarmeerd had. Er dreigde in Turkije een campagne tegen Mellaart te ontstaan, die nog werd aangewakkerd na de publicatie van zijn revelerende bevindingen over de schat van Dorak in *Illustrated London News*. Een belangrijke Turkse krant, *Milliyet*, goot nog meer olie op het vuur in een artikel, waarin het Mellaart o.a. beschuldigde van... heling van de beruchte miljoenenschat. De opgegraven voorwerpen bleken inderdaad intussen op geheimzinnige wijze verdwenen te zijn – volgens *Milliyet* zou Mellaart ze, in strijd met de Turkse wetten, het land uit hebben gesmokkeld. Als gevolg van een en ander werd Mellaart tot ‘persona non grata’ in Turkije verklaard en werd het hem van hogerhand onmogelijk gemaakt om zijn opgravingen voort te zetten.

Ook in Engelse archeologische kringen en in de Engelse pers heeft ‘het geval Mellaart’ enige opschudding verwekt. Kenneth Pearson en Patricia Connor, twee Londense journalisten en auteurs van onderhavig boek, besluiten daarop een poging te doen om ‘het dossier Dorak’ te reconstrueren en eventueel de werkelijke toedracht te achterhalen. Na een inleidend gesprek met Mellaart, reizen ze in opdracht van hun krant, *The Sunday Times*, naar Turkije, waar ze er, meestal niet zonder grote moeilijkheden, in slagen een aantal ‘contacten’ van Mellaart op te sporen en een onderhoud tot stand te brengen met overheidspersonen die op de een of andere manier iets met ‘de zaak Mellaart’ te maken hebben of hadden. De vele tegenstrijdige getuigenissen en informaties, het gebrek aan medewerking vanwege de Turkse autoriteiten (Pearson en Connor) worden tijdens hun verblijf in Turkije bovendien voortdurend geschaduwde door agenten van de Veiligheid), het feit dat Anna Papastrati spoorloos blijkt te zijn, bemoeilijkt niet alleen het onderzoek van de journalisten, maar hullen de zaak in een steeds grotere geheimzinnigheid. Hoewel ze tot verrassende constatering komen – zij ontdekken het bestaan van een illegale organisatie, die sluikehandel in antiquiteiten bedrijft en o.a. ook aardewerk en afgodsbeeldjes afkomstig uit de Dorak-schat naar het buitenland smokkelt – slagen ze er niet in het mysterie omtrent de verdwenen schat op te helderen en de beschuldigingen aan het adres van Mellaart te weerleggen.

Het resultaat van hun onderzoek verschijnt in *The Sunday Times* en leidt, bij wijze van conclusie, tot drie hypothesen : ofwel heeft Mellaart zelf het hele geval in mekaar gezet, een soort mystificatie dus; ofwel is hij het slachtoffer van de genoemde organisatie van Turkse sluikehandelaren; ofwel is hij het slachtoffer van collega’s die hem uit afgunst bij de Turkse autoriteiten in ongenade wilden doen vallen.

Beoordeling :

The Dorak Affair is in de eerste plaats een onopgesmukt journalistiek feitenrelaas van een archeologisch ‘avontuur’, en in de tweede plaats een bedekt pleidooi ten gunste van een Brits wetenschappelijk vorser, waarin naar ontlastend bewijsmateriaal wordt gezocht voor diens vrijspraak. Dit verklaart het halfslachtig, halt-objectief en half-subjectief karakter van het boek. Het heeft een schijn van objectiviteit door de logica, de consequentie en de accuratesse waarmee het voorhanden feitenmateriaal wordt opgebouwd tot een wetenschappelijke reconstructie, maar tussen de regels door voelt men de emotionele verbondenheid van de

Engelse auteurs met de Engelse ‘scientist’, wiens integriteit zij telkens weer in bescherming menen te moeten nemen tegen de plomphed en de grofheid van de Turkse bureaucratie, de Turkse wetenschapsmens, de Turkse perslui. Op die manier wordt, buiten het feitenmateriaal om, een ‘klimaat’ van onschuld rond Mellaart geschapen, dat eerder verband houdt met de loyaliteit van landgenoten tegenover een landgenoot, met het Engelse chauvinisme, dan met de resultaten van een als objectief aangediend onderzoek. Al wat Turks is daarentegen wordt, in de spreekwoordelijke historische lijn, afgeschilderd als onbetrouwbaar, sluw, lui, onverschillig, brutaal en zo meer. De Turken komen er niet zo goed uit, zij zijn duidelijk ‘de tegenpartij’. De enige, die aan dit odium ontsnapt, is dan toevallig ook iemand die aan de goede zijde staat : Arlette, de vrouw van Mellaart. Zij is ‘a highly educated Turk’ (blz.126).

Dat ‘the book reads like a James Bond novel’ duidt, als aanbeveling, op een vergeeflijke overdrijving van de blurb-schrijver. Er zitten weliswaar enkele suspens-momenten in het boek, maar die worden ofwel (en dat mag dan een compliment zijn voor de auteurs, rekening houdend met hun opzet) niet uitgebuit, ofwel verstikt onder of geremd door uitweidingen en nevenbeschouwingen. In dat opzicht haalt *The Dorak Affair* het zeker niet bij zijn ophefmakende voorganger, *Cerams Van Goden, Graven en Geleerden* (waaraan men herhaaldelijk moet terugdenken, zowel vanwege de inhoud als vanwege de ‘formule’), een boek dat op een wonderlijke manier wetenschappelijke informatie wist te combineren met ‘suspens’.

Enkele literaire franjes – zoals evocatieve beschrijvingen van het Anatolische landschap en de Turkse gemeenschappen – maken het werk hier en daar ook voor de gemiddelde lezer genietbaar, maar in zijn geheel richt *The Dorak Affair* zich toch eerder tot een beperkt lezerspubliek, inz. tot de ontwikkelde lezer met enige belangstelling voor en voorkennis van beschavings- en kunstgeschiedenis. Om als vulgariserende wetenschappelijke lectuur een ruimer publiek te interesseren, schiet het boek op enkele belangrijke punten te kort: het tempo is te traag, de ‘stoffering’ te nadrukkelijk, en bovendien is het, zoals gezegd, te arm aan suspens-momenten.

